

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/85090>

Please be advised that this information was generated on 2020-12-04 and may be subject to change.

De Lex Van Oven

Prof. mr. M.J.A. van Mourik*

Nog altijd is het alles-behalve gebruikelijk dat Nederlandse juristen van naam en faam zich met hun roepnaam (voornaam) openbaren. Wie het colofon van een juridisch wetenschappelijk tijdschrift er op na slaat, bemerkt dat hetzij consequent wordt volstaan met de initialen (bijvoorbeeld het WPNR) hetzij de keuze aan de redacteur of medewerker wordt gelaten (bijvoorbeeld het NJB). Het lijkt erop dat vooral degene die een beetje volks en/of modern wil overkomen en niet gehinderd wordt door een studentikoos verleden, zich blijmoedig afficheert met de voornaam.

In de tijd waarin ik studeerde (1961-1967) werd het geheim van de voornaam slechts doorbroken door Paul Scholten. Reeds de titelpagina van het Algemeen Deel uit de Asser-serie (derde druk 1974; eerste druk 1931) vermeldt als auteur 'mr. Paul Scholten, in leven hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam'. Opvallend is niet alleen dat de auteur zich als Paul presenteert maar ook dat hij 'in leven' hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam was. Of hij ook in de hemel een leerstoel bekleedt is mij niet bekend.

Van Oven had reeds in 1927 in een preadvies voor de Nederlandse Juristenvereniging uiteengezet hoe het huwelijksvermogensrecht eruit zou moeten zien indien de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw zou worden opgeheven

Na 1 januari 1957 had het er alle schijn van dat Paul Scholten gezelschap had gekregen van een zekere Lex van Oven. Tijdens tentamens werd regelmatig de vraag gesteld welke bewindsman de *Wet van 14 juni 1956 (Stb. 343), tot opheffing van de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw*, op zijn conduxtestaat mocht schrijven. Glunderend antwoordde de student dan dat minister Lex van Oven de pluim op de hoed mocht steken.

Professor mr. Jules Christiaan van Oven had reeds in 1927 in een preadvies voor de Nederlandse Juristenvereniging uiteengezet hoe het huwelijksvermogensrecht eruit zou moeten zien indien de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw zou worden opgeheven. Dat die handelingsonbekwaamheid zijn langste tijd had gehad, voelde een verstandig oordelend mens op zijn klompen aan.

Dat de juridische positie van de gehuwde vrouw enige gelijkenis vertoonde met die van een huisdier bracht het door mannen beheerste wetgevend apparaat niet op het idee de pas er stevig in te zetten

Toch zou het nog dertig jaar duren voor het zover was. In het buitenland was de toestand overigens niet (veel) rooskleuriger. Dat de juridische positie van de gehuwde vrouw enige gelijkenis vertoonde met die van een huisdier bracht het door mannen beheerste wetgevend apparaat niet op het idee de pas er stevig in te zetten. Ook in de echtelijke praktijk van alledag was niet gebleken van veel emancipatoir tumult. Wat is nu dertig jaar op de eeuwigheid? Een beschaafde erfrechtelijke po-

* Prof. mr. M.J.A. van Mourik is emeritus hoogleraar notarieel- en privaatrecht aan de Radboud Universiteit Nijmegen, oud-notaris te Nijmegen en thans als hoogleraar verbonden aan het Centrum voor Notarieel Recht (CNR) van de Radboud Universiteit Nijmegen.

sitie van de langstlevende echtgenoot zou na verschijning van het ontwerp-Meijers (1947) nog 55 jaar op zich laten wachten.

Wie een beetje betrokken is bij het wetgevingsproces in de Nederlanden heeft een verhoogd risico op gezondheidsklachten. Het aanschouwen van het ontluisterende, vaak *hautaine* en *domme*, parlementaire gehannes met wetsvoorstellen kan resulteren in dramatische psychosomatische effecten. Niet bij de regelgevende politicus of technout, maar bij degenen die zijn begaan met de rechtsorde.

Van Oven was geen politicus maar een gezaghebbend rechtshistoricus, verbonden aan de Rijksuniversiteit Leiden. Het ministerschap bekleedde hij enkel om de gehuwde vrouw uit de brand te helpen. Befamd was (en is) zijn *Leerboek van het Romeinsch Privaatrecht*. In nr. 284 (derde druk 1948) constateert de auteur dat ‘in ouden tijd’ het huwelijk de vrouw in de macht, de *manus*, van de man bracht. Zelfs een eigen vermogen was de vrouw niet gegund (nr. 289). In het Oud-Vaderlandsche Recht hing de vlag er, wat het bezit betreft, iets fraaier bij maar de heer des huizes was nog altijd de ‘heer zijner vrouw’. Het Burgerlijk Wetboek van 1838 viel destijds dus niet uit de toon door de man, het ‘manusje’ van alles, te kronen tot ‘hoofd der echtvereniging’ en door de gehuwde vrouw handelingsonbekwaam te verklaren.

Tegenover haar ongelijkwaardige positie stond dat de man de plicht had de vrouw te beschermen en te voorkomen dat zij in zeven sloten tegelijk zou lopen. En om die zware taak te verlichten bepaalde de wet dat de vrouw haar man ‘gehoorzaamheid’ verschuldigd was. Klappen uitdelen mocht echter niet meer. Wellicht enigszins teleurgesteld dienaangaande merkt Ch.J.J.M. Petit op:

‘Men kent hem niet meer de bevoegdheid toe de vrouw te kasteiden of met geweld tot volgzzaamheid te dwingen’ maar ‘onder omstandigheden is het echter geenszins eene buitensporigheid doch veeleer de vervulling van een plicht, zoo de man toezicht houdt of doet houden op de handelingen en met name op de briefwisseling der vrouw, teneinde aldus mede te haren eigenen behoefte tegen onberaden stappen en verkeerde invloeden te waken.’¹

De door Van Oven naar het Staatsblad gevoerde wet had meer om het lijf dan de schrapping van de handelingsonbekwaamheid. Immers, het personen- en familierecht, waaronder het

huwelijksvermogensrecht, diende in zijn geheel te worden aangepast aan de nieuwe orde. Om maar eens wat te noemen: Wie zou de doorslaggevende stem hebben bij verschillen van inzicht omtrent de verzorging en opvoeding van kinderen? Wie bepaalde de plaats van samenwoning? Op welke wijze zou een regeling van de kosten van de huishouding kunnen worden vorm gegeven? Hoe zou het bestuur over de tot de huwelijksgemeenschap behorende goederen moeten worden geregeld? Aan welke voorwaarden zou moeten worden voldaan als de echtgenoten tijdens het huwelijk het huwelijksvermogensregime zouden willen wijzigen?

De door Van Oven naar het Staatsblad gevoerde wet had meer om het lijf dan de schrapping van de handelingsonbekwaamheid

Welnu, een deel van de problemen werd praktisch opgelost door consequenties te verbinden aan de gehandhaafde regel dat de man het ‘hoofd der echtvereniging’ was. De ‘*maritale macht*’ van de man manifesteerde zich doordat bij het staken van de echtelijke stemmen over allerlei aangelegenheden de zijne de doorslag gaf. Dat bijgevolg de vrouw in feite niets te beslissen had, mocht de pret niet drukken.

Nederland kent als een van de weinige landen ter wereld de ‘algehele’ gemeenschap van goederen als wettelijk stelsel. In de Europese Unie zijn we uniek en door een in blesurettijd gescoord amendement op wetsvoorstel 28 867,² hetwelk oorspronkelijk zou strekken tot ‘aanpassing’ (beperking) van de wettelijke gemeenschap van goederen, blijft dat voorlopig zo. Ook de ten huwelijk aangebrachte goederen, de giften en erfrechtelijke verkrijgingen worden *in beginsel* door de gemeenschap opgeslokt.

Nederland kent als een van de weinige landen ter wereld de ‘algehele’ gemeenschap van goederen als wettelijk stelsel

Tegen de achtergrond van deze alomvattendheid van de gemeenschap ontstond in het voortraject van de Lex Van Oven een leven-

1 Ch.J.J.M. Petit, *De burgerlijke rechtstoestand der gehuwde vrouw*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1930, p.85.

2 *Kamerstukken I* 2008/09, 28 867, nr. A.

dige discussie over de toekomstige inrichting van het bestuur over de tot de gemeenschap behorende goederen. Harmonieerde het niet met de gemeenschapsgedachte dat twee kapiteins collectief het schip zouden besturen? Of zou dat rap tot schipbreuk leiden en was één kapitein een betere keuze? Uiteindelijk werd gekozen voor de regel van de bestuursverdeling: een goed der gemeenschap staat onder het bestuur van de echtgenoot van wiens zijde het in de gemeenschap is gevallen. Dat kwam in 1957 mooi uit voor de man, die in die tijd immers veelal als enige inkomsten uit arbeid verwierf en daarover derhalve ook de bestuursmacht uitoefende. De vrouw diende tevreden te zijn met huishoudgeld. Haar diende voorts 'het nodige' te worden verschaft, hetgeen menige heer uitlegde als 'het broodnodige'. Deze bestuursregeling wordt, als

het wetsvoorstel 28 867 wordt aangenomen, gewijzigd. In beginsel geldt dat iedere echtgenoot zelfstandig bevoegd is tot het bestuur over tot de gemeenschap behorende goederen. Goederen 'op naam' van een echtgenoot staan evenwel onder diens bestuur.

De Lex Van Oven vormt een mijlpaal in de rechtsontwikkeling

De Lex Van Oven vormt een mijlpaal in de rechtsontwikkeling. Achteraf bezien is het onbegrijpelijk dat ik de eerste veertien jaar van mijn leven ben verzorgd en opgevoed door een handelingsonbekwame moeder. Ondanks die handicap heeft zij het er keurig vanaf gebracht.